Fyra för landet nya skalbaggar funna i Häckeberga, Skåne

AMBJÖRN CARLSSON & CHRISTOFFER FÄGERSTRÖM

Carlsson, A. & Fägerström, C.: Fyra för landet nya skalbaggar funna i Häckeberga, Skåne. **[Four new Swedish species of beetles discovered in Häckeberga, Scania.]** – Entomologisk Tidskrift 137 (1-2): 51-57. Uppsala, Sweden 2016. ISSN 0013-886x.

Four species of Coleoptera, not previously reported from Sweden are presented; *Euconnus campestris* (Schaufuss, 1866) (Staphylinidae: Scydmaeninae), *Scopaeus ryei* Wollaston, 1872 (Staphylinidae: Paederinae), *Acritus homoeopaticus* Wollaston, 1857 (Histeridae) and *Ephistemus reitteri* Casey, 1900 (Cryptophagidae). They have all been collected using car net in an area next to the lake Häckeberga in Scania in southrnmost Sweden. The area is characterized by beech forests and marshes. Also, when working with Swedish specimens of *Euconnus*, we found that *E. pragensis* have been incorrectly reported from Sweden and has to be omitted from the Swedish list.

Ambjörn Carlsson, Blåvingevägen 38, 247 35 Södra Sandby (ambjorn.aquila@gmail.com)
Christoffer Fägerström, Häljenäsvägen 17 C, 261 73 Häljarp (christoffer@fsoe.se)

Under de senaste åren har en av oss, AC, frekvent samlat skalbaggar i Häckebergaområdet i södra Skåne med hjälp av bilhåvning. Bland skalbaggssamlare är detta en välkänd men sällan praktiserad metod, där man kör sakta genom ett område med en stor specialtillverkad håv placerad på biltaket (Fig. 1). Under gynnsamma kvällar kan denna insamlingsmetod ge ett stort utbyte av flygande insekter (Kronblad & Lundberg 1978, Rutanen & Muona 1982). Vid insamlingarna i Häckeberga har samma rutt följts, så vi vet inom vilket område djuren har insamlats. Metodens nackdel är att inga kopplingar kan göras till miljö eller substrat. Men den kan trots det ge värdefull information om arters förekomst i tid och rum, och det är en bra metod för att konstatera svårfunna arter i ett område, som därefter kan kompletteras med andra mer systematiska eftersök.

Området kring Häckebergasjön är ett kuperat landskap, mestadels beklätt med bokskog av varierande ålder omväxlat med fuktstråk i sänkorna. Väster om sjön ligger det större våtmarksområdet Skoggårdsängarna, som tidigare reglerats för slåtter, men som idag är under igenväxning. I skogarna, men framför allt på öar i sjön och på Skoggårdsängarna, står många gamla bokar och ekar.

Bilhåvningarna i Häckeberga har gett många nya landskapsfynd av skalbaggar för Skåne, och nedan presenteras fyra arter som är nya för Sverige lite utförligare.

Euconnus campestris och övriga arter i undersläktet *Napochus* (Staphylinidae, Scydmaeninae)

Ett exemplar av en liten och avvikande *Euconnus*-art (Fig. 2d) dök upp i ett material från 28/7-2014, insamlat mellan kl 19.30 och 22.30. Trots att den på flera punkter inte liknade någon annan av våra arter i släktet, var artbestämningen långt ifrån enkel, och det var först efter kontakt med Heinrich Meybohm i Tyskland som arten kunde identifieras - *Euconnus campestris* (Schaufuss, 1866), en adventivart som verkar vara på spridning i Europa.

Euconnus campestris ingår i en relativt ny

Figur 1. Ambjörn i färd med att påbörja bilhåvning. Foto: Nils-Otto Nilsson.

Ambjörn Carlsson setting up the equipment for car netting.

revision (Meybohm & Vit 2005) där den synonymiserats med sex andra arter. Den har gått under namnet *E. unicus* Franz, 1957 i ett flertal bestämningsnycklar. Man tror att artens ursprung är Sydamerika, och att den därifrån har spritt sig med människans hjälp till Europa, norra Afrika och Sydafrika. Idag är den noterad från Chile, Argentina, Brasilien, Sydafrika, Marocko, Jemen, Azorerna, Madeira, Kanarieöarna, Spanien, Frankrike, Italien, Storbritannien, Tyskland och Tjeckien (Meybohm & Vit 2005, Sanchez-Terron 2016, Löbl & Smetana 2004, Sima & Stourac 2011). Flera av de europeiska förstafynden är 50-80 år gamla, men fynden från Tyskland och Tjeckien är sentida och där har den påträffats på ett flertal nya platser (Tolasch & Gürlich 2015) vilket tillsammans med det svenska fyndet tyder på en ny expansion norrut och österut.

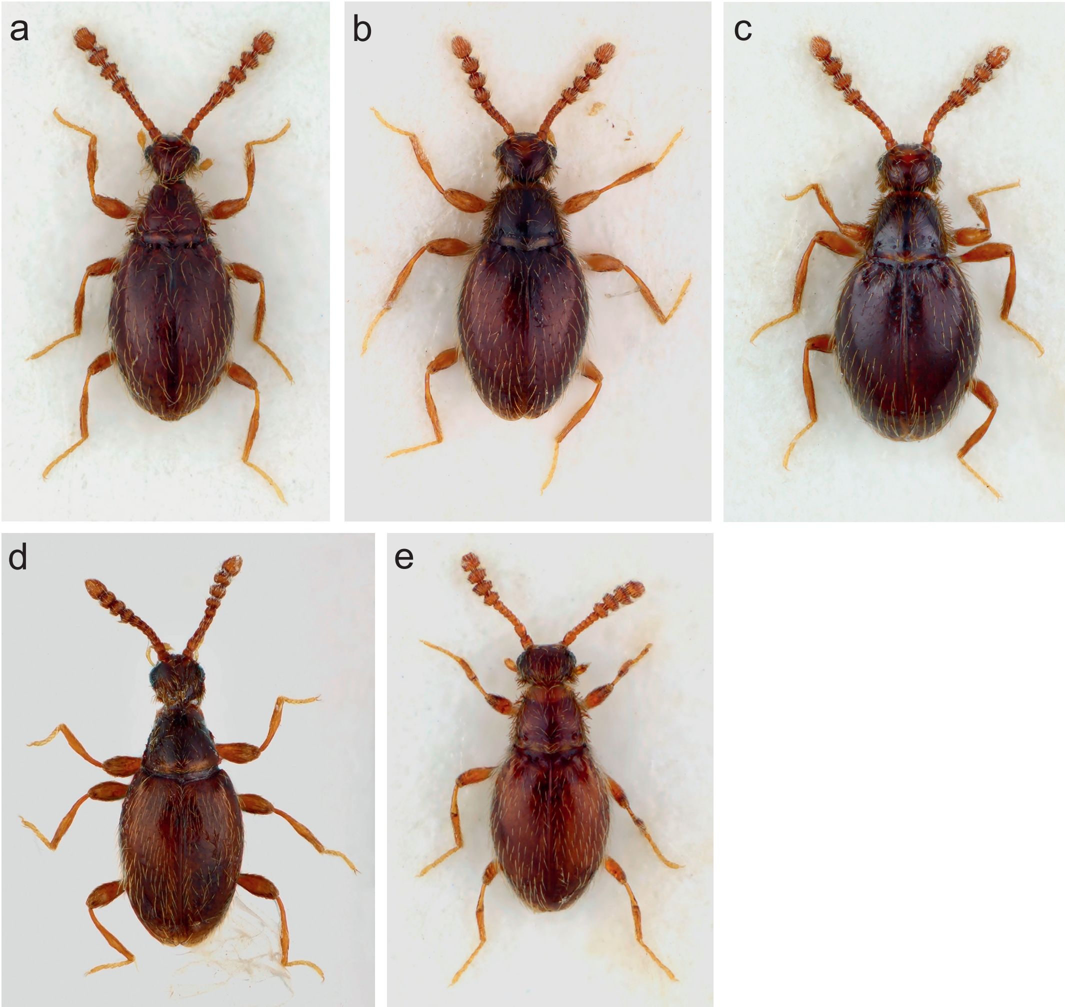
Det är intressant att notera att *E. campestris* även tidigare har tagits genom bilhåvning (Lucht & Klausnitzer 1998), vilket indikerar att den är en god flygare.

Arten är lätt att skilja från andra arter i undersläktet på liten storlek, avsaknad av tvärlinje vid halssköldens bas, samt smalare antenner.

Euconnus claviger och *E. pragensis*

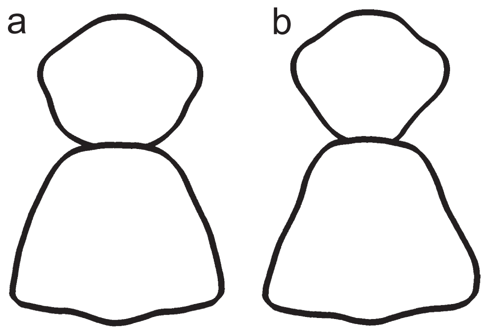
Arbetet med att få namn på djuret från Häckeberga ledde oss till att granska de övriga arterna i släktet. Det visade sig snart att svenskt material av *E. pragensis* (Machulka, 1923) i själva verket är *E. claviger* (Muller & Kunze, 1822) (Fig 2 a, b). Båda arterna har rapporterats från spridda landskap över hela Sverige (bl.a. Lundberg 1972) och *E. pragensis* har felaktigt skiljts ut bland annat genom mörkare färg. Även viss skillnad i form på halssköld och huvud har nämnts i sammanhanget (Lundberg 1969), men relativa karaktärer är svårbedömda i avsaknad av bra jämförelsematerial. Vi har granskat samtliga *E. pragensis* i museerna i Lund, Stockholm och Göteborg, samt eftersökt material i privatsamlingar, men inte lyckats hitta något svenskt material av *E. pragensis*. Arten bör därför strykas från svenska katalogen.

För att särskilja arterna tar Die Käfer Mitteleuropas (Freude m.fl. 1971) upp huvudformen som första, tinningarnas behåring som andra, och halssköldens form som tredje karaktär. Alla dessa karaktärer kan vara svåra att bedöma i avsaknad av jämförelsematerial, och framför allt huvudformen kan te sig olika beroende på huvudets vinkel. Tinningarnas behåring sitter hos

Figur 2. – a) *Euconnus pragensis*, som i jämförelse med den närstående *E. claviger* uppvisar smäckrare halssköld och huvud. Tyskland, München, leg. Daffner, coll. Biologiska museet i Lund.
– b) Ett av alla de *Euconnus claviger* som tidigare gått under namnet *E. pragensis*. *"Dlr. St. Kopparb. 18.5.50, O. Sjöberg leg."*, coll. Riksmuseum Stockholm.
– c) *Euconnus claviger*, tidigare bestämd till *E. pragensis*. *"Hs. Långvind, 12/9, from coll. T. Palm"*, coll. Biologiska museet i Lund.
– d) Det första svenska exemplaret av *Euconnus campestris* som togs i bilhåv i Häckeberga.
– e) *Euconnus maklinii* är en i Sverige spridd art som pga. sin litenhet skulle kunna förväxlas med den nya *E. campestris*. *"Sk. Böksholm [?], 1.11.1980, G. Gillerfors"*, coll. Biologiska museet i Lund.

– a) A specimen of *Euconnus pragensis* from Germany, with a more slender pronotum and head in comparison with *E. claviger*.
– b) A specimen of *Euconnus claviger* from Sweden, previously identified as *E. pragensis*. Collected in Dalarna by Oscar Sjöberg 1950, coll. NRM, Stockholm.
– c) A Swedish specimen of *Euconnus claviger*, previously identified as *E. pragensis*. Collected in Hälsingland by Thure Palm, coll. Biological museum in Lund.
– d) The first specimen for Sweden of *Euconnus campestris*, collected with car net in Häckeberga.
– e) *Euconnus maklinii* could, due to its small size, be mistaken for the new Swedish species *E. campestris*.

Figur 3. Huvud- och halssköld av – a) *Euconnus claviger* och – b) *E. pragensis*.

Head- and pronotum of – a)*Euconnus claviger* and – b) *E. pragensis*.

fräscha exemplar av *E. claviger* i en tät och rakt avklippt kam, medan behåringen hos *E. pragensis* sitter mindre tätt och är betydligt längre och till största delen bågböjda. Slitna exemplar av *E. claviger* kan tyckas sakna den täta kammen, men skiljs ut på sina kortare hår. Den sista karaktären, halssköldens form, är en bra karaktär som går att bedöma oavsett djurets skick, och denna är hos *E. pragensis* smalare framtill och mer klockformad än den mer bastanta halsskölden hos *E. claviger* (Fig. 3).

Euconnus pragensis finns närmast i norra Tyskland, men är där väldigt sällsynt (Meybohm in litt.). I de nordiska länderna är den, förutom Sverige, anmäld från Norge (Sagvolden & Hansen 1996) och Finland, men materialet som legat till grund för dessa uppgifter bör undersökas närmare eftersom ett finskt exemplar av *E. pragensis* vi kontrollerat var ett i alla avseende typiskt exemplar av *E. claviger*.

Uppdaterad nyckel till undersläktet *Napochus*

De tre nämnda arterna ingår i undersläktet *Napochus*, och vi presenterar här en uppdaterad nyckel till gruppen för att minska risken för felbestämning. I nyckeln har vi även tagit med den närstående *Euconnus maklinii* (Mannerheim, 1844) (Fig. 2e) som tillhör undersläktet *Neonapochus*, eftersom den kan förväxlas med *E. campestris*.

1. Längd 1,1-1,35 mm 2
- Längd 1,55-1,6 mm 3

2. Halssköld utan fåra längs basen, 1,2-1,35 mm ....*E. campestris*
–. Halssköld med fåra längs basen, 1,1-1,2 mm ....*E. maklinii*

3. Huvud bredare, med tinningar rundade baktill. Halssköldens sidor jämt rundade, bastant (Fig. 3). Tinningarnas behåring samlade i en kort och rakt avklippt kam (fräscha exemplar)...........*E. claviger*
–. Huvud smalare, tinningar avsmalnande i räta linjer. Halsskölden smalare framtill, klockformad (Fig. 3). Tinningarnas behåring längre, bågböjda, och ej placerade i en samlad kam...............*E. pragensis*

Euconnus (Napochus) campestris (Schaufuss, 1866) (Fig. 2d) - Sk

Euconnus (Napochus) claviger (Muller & Kunze, 1822) (Fig. 2b, c) - Rapporterad från samtliga svenska landskap utom Bl, GS, Ds, Me, Hr, Ly

Euconnus (Napochus) pragensis (Machulka, 1923) (Fig. 2a) - Strykes från Sverige

Euconnus (Neonapochus) maklinii (Mannerheim, 1844) (Fig. 2e) - De flesta landskap från Sk-Jä

Ekologi hos *Euconnus*

Arterna är myrgäster, och troligen har de sina specifika värddjur, men uppgifter om detta från litteraturen bör betraktas med viss försiktighet, inte minst i skenet av ovan beskrivna förväxling. *Euconnus claviger* ska leva hos arter i *Formica rufa*-gruppen (Freude m.fl. 1971), men även hos *Lasius* och i synnerhet *Lasius niger* (Hansen 1968). Svenska djur är insamlade hos *Lasius niger* (Baranowski 1980a), *Camponotus ligniperda* (Baranowski 1980b) och *Formica sanguinea/fusca* (Gillerfors 1982). I Norge är *E. pragensis* tagen hos *Formica* sp. (Sagvolden & Hansen 1996). *Euconnus pragensis* ska enligt litteraturen leva hos *Lasius*-arter (Freude m.fl. 1971). I Europa har *E. campestris* associerats med en obestämd *Lasius*-art (Lucht & Klausnitzer 1998).

Scopaeus ryei Wollaston, 1872 (Staphylinidae, Paederinae)

Ett avvikande exemplar av släktet *Scopaeus* (Fig. 4a) hittades i material från bilhåvning 6/8-2014. Det uppvisade några karaktärer som inte stämde överens med övriga *Scopaeus*-arter, såsom rundningen av bakhörnen på huvudet,

Figur 4. – a) Det första svenska exemplaret av *Scopaeus ryei* från Häckeberga; –b) Framtars av *Scopaeus minutus* (vänster) och *S. ryei* (höger). Notera de något smalare tarsled 1-4 samt kortare kloled hos *S. ryei*.

– a) The first Swedish specimen of *Scopaeus ryei* from Häckeberga; – b) Front tarsi of *Scopaeus minutus* (left) och *S. ryei* (right). Note the more slender segments of tarsi with shorter last segment of *S. ryei*.

Figur 5. *Acritus homoeopaticus*, tagen i bilhåv i Häckeberga redan 1983.

Acritus homoeopaticus taken with car net in Häckeberga in 1983.

färgen och den något annorlunda punkturen på halsskölden. Efter vidare studier noterades även de mindre tvärbreda framtarserna med en kort kloled (Fig. 4b), vilket är en karaktär för *Scopaeus ryei* Wollaston, 1872, och denna identifiering kunde senare bekräftas av Johannes Frisch i Berlin.

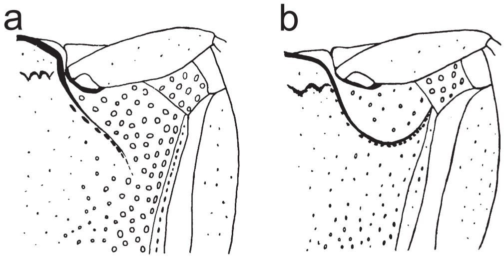
Arten har sin huvudsakliga utbredning i Mellaneuropa norrut till södra Polen, västra och södra Tyskland (Assing & Schülke 2011), men förekommer så långt norrut som Hamburg (Tolasch & Gürlich 2015). Den anses leva på stränder i anslutning till naturliga vattendrag, men även i sand- och grustag (Assing & Schülke 2011).

Acritus homoeopaticus Wollaston, 1857 (Histeridae)

Vid genomgång av äldre material i ACs samling hittades ett exemplar av *Acritus* som visade sig vara den för Sverige nya arten *Acritus homoeopaticus* Wollaston, 1857 (Fig. 5). Fyndet gjordes med bilhåv 5/7-1983 i Häckeberga, inom samma område som de sentida bilhåvningarna.

Arten står *A. nigricornis* (Hoffmann, 1803) nära, men skiljs från denna bland annat genom annorlunda täckvingeskulptur. Dessa är mikrochagrinerade och matta, och är längsstrimmigt rispad mellan punkterna. Framtill mot skuldran finns dessutom 2-3 snedställda strimmor, något som *A. nigricornis* saknar.

Från Norge föreligger två äldre fynd, båda från Oslo-trakten (Artsdatabanken 2016, Strand 1950). I Danmark uppmärksammades arten 1996 genom sållning av aska och förkolnat trä på brandplatser, och kunde konstateras, ibland i antal, på Fyn, Falster och Sydsjälland (Hansen m.fl. 1997). Sedan dess har arten också påträffats i Syd- och Västjylland och på Lolland. Fynden har bland annat gjorts i resterna av de bål

Figur 6. Bakbröst och dess lårlinje, sett från undersidan med täckvingekanten till höger, av – a) *Acritus komai* och – b) *A. nigricornis* (höger). Bild från Jørum m.fl. (2002).

Metasternum seen from the below (epipleura to the right), with the characteristic line next to coxa: – a) *Acritus komai* and – b) *A. nigricornis* (right). Drawing from Jørum et al. (2002).

Figur 7. – a) Tegmen och – b) aedeagus av *Ephistemus reitteri*.

– a) Tegmen and – b) aedeagus of *Ephistemus reitteri*.

som tänds vid midsommartid (Sankt Hans) och efter att man eldat grot vid röjningar i skogsmark (Jørum in litt.). Även i litteraturen nämns artens koppling till brandområden, och den har uppgivits vara knuten till svampen *Pyronema omphalodes* (= *confluens*) (Halstead 1963). Med tanke på artens utbredning i Danmark kan man misstänka att arten är förbisedd i Sverige, och med riktade eftersök kanske vi kan påvisa att den är spridd även hos oss.

Acritus homoeopaticus är tillsammans med *A. komai* Lewis, 1879 sentida nykomlingar till den svenska listan. *Acritus komai* är en kosmopolitisk art som spritt sig genom Europa (Jørum m.fl. 2002), och som uppmärksammats i Syd- och Mellansverige. Det är därför på sin plats med en nyckel till samtliga arter i släktet, även inkluderande *Aeletes atomarius* (Aubé, 1842) som tidigare gick under namnet *Acritus atomarius*.

1. Halssköld utan punktrad längs basen..................2
–. Halssköld med punktrad längs basen..................3

2. Ovansida glänsande, de mycket fina punkterna på halssköld och täckvingar svåra att se vid 20x förstoring........................*Aeletes atomarius*
–. Ovansida vid 20x förstoring tydligt punkterad på halssköld och täckvingar............*Acritus minutus*

3. Bakbröst med rak, snett bakåt riktad lårlinje, relativt tätt och kraftigt punkterat (Fig. 6a)........ ....*Acritus komai*
–. Bakbröst med halvcirkelformad lårlinje som når kanten, relativt glesare och finare punkterat (Fig. 6b)..4

4. Täckvingar med fin och nätformig mikroskulptur, mellan punkterna längsstrimmigt rispad. Framtill mot skuldran med 2-3 snedstreck ....*Acritus homoeopaticus*
–. Täckvingar mellan punkterna glatt och glänsande, utan mikroskulptur. Vid skuldran utan snedstreck.............................*Acritus nigricornis*

Aeletes atomarius (Aubé, 1842) - Sk
Acritus minutus (Herbst, 1792) - Tidigare Sk, Sm, Up, anses nu försvunnen
Acritus nigricornis (Hoffmann, 1803) - Hela Sverige med luckor i norra delarna
Acritus komai Lewis, 1879 - Sk-Up
Acritus homoeopathicus Wollaston, 1857 - Sk

Ephistemus reitteri Casey, 1900 (Cryptophagidae)

Detta är ytterligare en art som hittats vid bilhåvning i Häckeberga, och även på Revingefältet, men de första exemplaren tog AC vid sållning av gräskompost i Linnebjer utanför Södra Sandby i Skåne under sommaren-hösten 2012. Den förekom där i stor mängd, och det är intressant att notera att det fanns betydligt färre

exemplar av den i övrigt allmänna arten *Ephistemus globulus* (Paykull, 1798) i proverna.

Djuren avvek från exemplar av *E. globulus* genom mörkare täckvingefärg med mindre distinkt ljus spets, samt ljusgula antenner och ben. Kroppsformen var också smalare med täckvingarna bakåt avsmalnande i räta linjer. Efter preparering av hanens aedeagus (Fig. 7) kunde det bekräftas att det rörde sig om *E. reitteri* (beskrivning bland annat i Lohse & Lucht 1992).

Efter att arten uppmärksammats på nätet framkom att arten hade etablerat sig på flera platser i Finland, och påträffats införd till Norge (BeetleBase 2016). Däremot saknas rapporter från övriga Sverige och Danmark, men arten är i sen tid påträffad på flera platser nära den danska gränsen i Tyskland (Tolasch & Gürlich 2015) samt i Polen.

Tack

Till Heinrich Meybohm (Stelle, Tyskland), Niklas Apelqvist (Riksmuseet Stockholm) och Charlotte Jonsson (Göteborgs Naturhistoriska museum) för lån av djur; till Bengt Andersson (Nybro) och Lars-Ove Wikars (Borlänge) för kontroll av *Euconnus* i sina respektive samlingar; till Johannes Frisch (Berlin) för bekräftelse av *Scopaeus*, och till Palle Jørum (Odense) för uppgifter kring danska fynd.

Litteratur

Artsdatabanken. 2016. Norska Rödlistan – [http://data.artsdatabanken.no/Rodliste].

Assing, V. & Schülke, M. 2011. Die Käfer Mitteleuropas. Band 4. Zweite neubearbeitete Auflage. – Spektrum Akademischer Verlag, Heidelberg.

Baranowski, R. 1980a. Några bidrag till kännedomen om coleopterfaunan vid Nedre Dalälven. 2. – Entomologisk Tidskrift 101: 29-42.

Baranowski, R. 1980b. Intressanta skalbaggsfynd 5. – Entomologisk Tidskrift 101: 99-106.

BeetleBase. 2016. Foruminlägg av Frode Ødegaard och Tom Clayhills – [http://www.beetlebase.com].

Freude, H., Harde, K.W., & Lohse, G.A. 1971. Die Käfer Mitteleuropas 3: 298f. – Goecke & Evers Verlag, Krefeld.

Gillerfors, G. 1982. Anteckningar om svenska coleoptera 2. – Entomologisk Tidskrift 103: 73-77.

Halstead, D.G.H. 1963. Handbooks for the identification of British insects IV 10 Histeroidea: 11.

Hansen. V. 1968. Biller XXV. Ådselbiller, stumpbiller m.m.: 154f. – G.E.C. Gads forlag, Köpenhamn.

Hansen, M. m.fl. 1997. Fund af biller i Danmark, 1996. – Entomologiske Meddelelser 65: 121.

Jørum, P. m.fl. 2002. Fund av biller i Danmark, 2001. - Entomologiske Meddelelser 70: 97f.

Kronblad, W. & Lundberg, S. 1978. Bilhåvning en intressant fångstmetod för skalbaggar och andra insekter. – Entomologisk Tidskrift 99: 115-118.

Lohse, G.A. & Lucht, W. 1992. Die Käfer Mitteleuropas. Band 13: 133f. – Goecke & Evers Verlag, Krefeld.

Lucht, W. & Klausnitzer, B. 1998. Die Käfer Mitteleuropas 15: 116f. – Goecke & Evers Verlag, Krefeld.

Lundberg, S. 1969. Några för Sverige nya skalbaggar 2. – Entomologisk Tidskrift 90: 213-216.

Lundberg, S. 1972. Catalogus Insectorum Sueciae. XVII. Coleoptera, 1960. Additamenta IV. – Entomologisk Tidskrift 93: 169-182.

Meybohm, H. & Vit, S. 2005. On *Euconnus* (*Napochus*) *campestris* Schaufuss and its synonymy (Coleoptera:Scydmaenidae). – Zootaxa 1086: 37-46.

Rutanen, I. & Muona J. 1982. Coleoptera collected with a car net in Finland. – Notulae Entomologicae 62: 69-72.

Sagvolden, B. & Hansen, L.O. 1996. Notes on Norwegian Coleoptera. 3. – Fauna Norwegica 43 (2): 89-94.

Sima, A. & Stourac, P. 2011. Faunistic records from the Czech Republic 322. – Klapalekiana 47: 273.

Strand, A. 1950. Koleopterologiske bidrag V. – Norsk Entomologisk Tidsskrift 8: 82-84.

Tolasch, T. & Gürlich, S. 2015. Verbreitungskarten der Käfer Schleswig-Holsteins und des Niederelbegebietes. – Homepage des Verein für Naturwissenschaftliche Heimatforschung zu Hamburg e.V. [http://www.entomologie.de/hamburg/karten].

Sanchez-Terron, A. 2016. Scydmaenidae. Fauna Europaea – [http://www.fauna-eu.org].

Löbl, I. & Smetana, A. 2004. Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Vol 2, Hydrophiloidea, Histeroidea, Staphylinoidea: 209. – Apollo books.